مطالعات نقدی تطبیقی در ادب عربی
انتشارات دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

ارزیابی مقایسه ای عملکرد سامانه‌های منتخب ترجمهٔ ماشینی در ترجمه متون حقوقی عربی به فارسی با تمرکز بر اثر شاکر کسرایی

عبدالله حسینی*[۱]، یاشار همت‌زاده[۲]

۱- نویسنده مسئول*، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: dr.abd.hoseini@khu.ac.ir
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: yashar.hmtz@khu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۰۶
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۲۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۳/۳۰

کلیدواژه‌ها:
مطالعات ترجمه، ارزیابی کمّی- کیفی، ترجمهٔ ماشینی، ترجمهٔ عربی به فارسی، متون حقوقی

چکیده

در پی توسعه و نفوذ روزافزون سامانه‌های ترجمه‌ی ماشینی در انواع متون تخصصی، مطالعات ترجمه بیش از هر زمان دیگری نیازمند واکاوی و ارزیابی دقیق عملکرد این سامانه‌هاست. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و مقایسه‌ی کارآمدی سه سامانه‌ی پیشرو(گوگل ترنسلیت، مایکروسافت ترنسلیتور و دیپ‌اِل) در ترجمه‌ی متون حقوقی از زبان عربی به فارسی، در تقابل با ترجمه‌ی انسانی تدوین شده است. علت انتخاب سامانه‌های مذکور، سهولت کاربری و دسترسی رایگان به آن‌هاست. با توجه به ظرافت و حساسیت مفاهیم حقوقی، داده‌های این پژوهش از نمونه‌های برگزیده‌ی کتاب «ترجمه‌ی اسناد، مدارک و متون حقوقی» اثر شاکر کسرایی استخراج شده است؛ منبعی که به سبب دقت در تدوین واژگان و انطباق آن‌ها با سوابق و رویه‌های قضایی نویسنده، گزینه‌ای مناسب برای ارزیابی این پژوهش محسوب می‌شود. در این مطالعه، معیارهایی نظیر دقت معادل‌یابی در اصطلاحات تخصصی و رعایت لحن و سبک رسمی، به‌صورت کمّی و کیفی مورد سنجش قرار گرفته‌اند و در نهایت داده‌های به دست آمده از خطای هر سامانه در ترجمه متون حقوقی از عربی به فارسی، در قالب نمودار رسم و تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه این سامانه‌ها در بازسازی ساختار کلی متن عملکردی قابل‌قبول دارند، اما در انتقال لایه‌های ظریف معنایی با ترجمه‌ی انسانی فاصله‌ای معنادار دارند؛ به‌گونه‌ای که چالش اساسی سامانه‌های ترجمهٔ ماشینی مذکور در ترجمه متون حقوقی از عربی به فارسی، ناتوانی در درک سیاق متون حقوقی، ریشه‌شناسی واژگان و انسجام معنایی جملات به‌کارگرفته شده در نظام‌های حقوقی است.

استناد: حسینی، عبدالله؛ همت‌زاده، یاشار (۱۴۰۵). ارزیابی مقایسه‌ای عملکرد سامانه‌های منتخب ترجمهٔ ماشینی در ترجمه متون حقوقی عربی به فارسی با تمرکز بر اثر شاکر کسرایی. *مطالعات نقدی تطبیقی در ادب عربی*، ۲ (۱)، ۷۳-۵۷.

۱. مقدمه

در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های خیره‌کننده در حوزه هوش مصنوعی، به ویژه در آموزش، منجر به ظهور نسل جدیدی از سامانه‌های ترجمه ماشینی مبتنی بر شبکه‌های عصبی شده است. این سامانه‌ها توانسته‌اند با درک متون در سطح جمله و حفظ وابستگی‌های بلندمدت، کیفیت خروجی‌های خود را به طور چشمگیری بهبود بخشند و شکاف میان ترجمه ماشینی و ترجمه انسانی را کاهش دهند. فناوری ترجمه یکی از شاخه‌های ضروی در حوزه مطالعات ترجمه محسوب می‌شود. در این راستا، جیمز هلمز در سومین کنفرانس زبان‌شناسی کاربردی در سال ۱۹۷۲، فناوری ترجمه را به عنوان زیرشاخه‌ای از مطالعات ترجمه -که آن زمان علمی میان‌رشته‌ای و نوظهور تلقی می‌شد- معرفی کرد؛ وی با تکیه بر نقش فاعل در فرآیند ترجمه، نظریه‌های ترجمه را به سه بخش تقسیم می‌کند: نخست، نظریه‌های مربوط به ترجمه توسط انسان؛ دوم، ترجمه توسط ماشین و سوم، ترجمه تلفیقی که در آن انسان و ماشین در کنار یکدیگر به کار گرفته می‌شوند (نیازی و همکاران،۱۴۰۳: ۶۸). مطالعات ترجمه، اخیراً نشان داده که معیارهای ارزیابی سنتی به دلیل اتکا به ترجمه‌های انسانی باکیفیتِ پایین، توانایی سنجش دقیق کیفیتِ ترجمه ماشینی(NMT[1]) را ندارند؛ امری که نیاز به گذار به سمت روش‌های ارزیابی نوین و مبتنی بر ویرایش انسانی را ایجاب می‌کند (Ive و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۹۲). ترجمه ماشینی، روشی است که با استفاده از یادگیری عمیق، یک جمله را دریافت و کلمه به کلمه ترجمه آن را پیش‌بینی می‌کند. در مدل‌های رایج، از ساختاری به نام «رمزگذار-رمزگشا» استفاده می‌شود که شامل سه بخش اصلی است: رمزگذار[2] (برای درک معنای کلمات)، رمزگشا[3] (برای تولید کلمات ترجمه شده) و مکانیزم توجه[4] (برای تمرکز روی بخش‌های مهم جمله). در این فرآیند، از شبکه‌های عصبی (مثل RNN[5]) استفاده می‌شود تا ترتیب و رابطه کلمات را درک کرده و معنای هر کلمه را بر اساس کلمات قبل و بعد از آن بسازد (Chu & wang, 2020: 414-415).

ترجمه ماشینی از روش‌های قدیمی آماری به سمت روش‌های پیشرفته عصبی و یادگیری عمیق حرکت کرده که کیفیت آن حالا تقریباً به سطح انسان رسیده است. با این حال، چالش بزرگ همچنان در ترجمه دقیق اصطلاحات تخصصی است، چون اشتباه در کلمات کلیدی باعث می‌شود معنای متن تغییر کند. این مشکل به‌ویژه در حوزه‌هایی مثل حقوق و زبان‌هایی مثل عربی بسیار جدی است، چون اصطلاحات حقوقی باید دقیق و ثابت ترجمه شوند تا معنای قانونی درست منتقل شود (Ait ElFqih & Monti, 2023: 26). علی‌رغم مزایای بهبود دسترسی به ترجمه، نگرانی‌های جدی در مورد تشدید احتمالی شکاف دیجیتال وجود دارد. تحقیقات نشان می‌دهند که پیشرفت‌های تکنولوژیک ممکن است به طور نامتناسبی به نفع افرادی با وضعیت اقتصادی-اجتماعی بالاتر و زیرساخت‌های بهتر باشد و به طور بالقوه شکاف در دسترسی به دانش و اتصال اجتماعی را برای جوامع حاشیه‌ای و دارای زبان‌های کم‌منبع گسترش دهد (Marta R. Costa-jussà و همکاران، ۲۰۲۰: ۱۳۰).

سه سطح اصلی، تصمیم‌گیری مترجم را در ترجمه تخصصی برجسته می‌کند:

۱. **سطح واژگان:** انتخاب بین معادل‌های مختلف اصطلاحی یا واژگانی

۲. سطح گفتمان: انتخاب سبک متن (مثلاً تمرکز بیشتر بر مخاطب یا تمرکز بر حقایق)

1. Neural machine translation.
2. Encoder.
۳. Decoder.
٤. Attention Mechanism.
٥. Recurrent Neural Network.

۳. **سطح دانش زمینه‌ای:** انتخاب بین چارچوب‌های فرهنگی/قانونی/مالی مبدأ یا مقصد (مثل تفاوت در سیستم‌های حقوقی یا فرمت‌های گزارش مالی) (Gerzymisch و همکاران، ۲۰۰۸: ۷-۸).

اهمیت ترجمه حقوقی در گرو توانایی بازنمایی دقیق ویژگی‌های زبانی و سبک نوشتاری متن مبدأ است. در واقع ترجمه باید همسو با نوع سند باشد. بنابراین، هرگونه انحراف از سطح زبانی متن اصلی یا ناتوانی در بازآفرینی دقیق اصطلاحات تخصصی، ریسک بروز سوءتفاهم‌های حقوقی و اختلال در امور قضایی را به همراه خواهد داشت (González و همکاران، ۲۰۱۲: ۶-۹). خدمات ترجمه تخصصی در نظام‌های قضایی، نه صرفاً یک الزام اجرایی بلکه که یک ضرورت حقوقی است. پیامدهای جبران‌ناپذیر سوءتفاهم‌های زبانی، نشان‌دهنده اهمیت حیاتی حضور مترجمان آموزش‌دیده در تمامی مراحل رسیدگی است؛ از این رو، استقرار پروتکل‌های استاندارد برای تشخیص نیاز به مترجم، شناسایی زبان و تأمین مترجم واجد شرایط، شرط اساسی تضمین عدالت و امنیت برای افراد غیرمسلط به زبان رسمی است (Millán & Bartrina, 2013: 415).

فناوری‌های ترجمه هوشمند با افزایش سرعت و کارآمدی، مزایای قابل‌توجهی در ارتباطات و آموزش ایجاد کرده‌اند. با این حال، این ابزارها با چالش‌هایی نظیر تهدید حرفه‌ای برای مترجمان، آسیب به بافت‌های فرهنگی و احتمال سوگیری در متن روبرو هستند. این موضوع، تقابل میان کارایی فنی و دقت انسانی را برجسته می‌کند (مولوی نافچی و همکاران، ۱۴۰۴: ۵).

این پژوهش با هدف واکاوی عملکرد سامانه‌های منتخب در بازتولید دقیق اصطلاحات و ساختارهای دستوری متون حقوقی در تقابل با ترجمه انسانی انجام شده است. علاوه بر این، تحقیق حاضر بر شناسایی چالش‌های زمینه‌ای و ساختاری که کیفیت ترجمه را در این حوزه با مخاطره مواجه می‌کنند، تمرکز دارد. در نهایت، این مطالعه به دنبال تعیین سطح اعتبار و قابلیت اتکای خروجی‌های این سامانه‌هاست تا مشخص گردد آیا می‌توان از آن‌ها در فرآیندهای حقوقی، به عنوان ترجمه‌ای نهایی و بدون نیاز به بازبینی انسانی، استفاده کرد یا خیر.

این پژوهش در صدد است تا با به‌کارگیری تحلیل کمّی-کیفی، میزان کفایت سامانه‌های ترجمهٔ ماشینی (گوگل ترنسلیت[1]، مایکروسافت ترنسلیتور[2] و دیپ‌اِل[3]) در ترجمهٔ عربی به فارسیه متون حقوقی از کتاب شاکر کسرایی - به عنوان پیکرهٔ آزمایشی- به سوالات زیر پاسخ دهد:

- آیا این امکان وجود دارد تا بدون حضور مترجم انسانی مسلط به حقوق، ترجمهٔ این سه سامانه را به عنوان مفهوم نهایی تلقی کرد؟
- چه چالش‌هایی در ترجمه متون حقوقی از عربی به فارسی این سه سامانه، بیشترین تأثیر منفی را بر خروجی می‌گذارد؟
- از میان این سه سامانه، کدام‌یک ترجمهٔ نزدیک‌تری به ترجمهٔ انسانی دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

پیشینهٔ این پژوهش دو حوزه دارد، اول پژوهش‌هایی که به ترجمه متون تخصصی (متون حقوقی) می‌پردازند و دیگری پژوهش‌هایی که به عملکرد ترجمهٔ ماشینی پرداخته‌اند.

1. Google Translate.
2. Microsoft Translator.
3. DeepL.

ماندانا صدرزاده (۱۳۹۰) در مقالهٔ «چالش‌ها و نظریه‌های معاصر در ترجمه متون حقوقی»، بر دشواری‌های ترجمه حقوقی به دلیل تعهدات اخلاقی و نیاز به دانش حقوقی عمیق تأکید می‌کند؛ وی معتقد است که ابهام‌زایی و ارجاعاتِ اسناد، از اصلی‌ترین چالش‌های این حوزه هستند.

علیرضا نظری (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «گونه‌شناسی چالش‌ها و جایگاه ترجمه ماشینی از عربی به فارسی»، چالش‌های پیش روی سامانه‌های ترجمه ماشینی را در سبک‌های مختلف ترجمه مورد واکاوی قرار داده است.

مرتضی عادل و حسام‌الدین رحیمی (۱۳۹۷) در مقالهٔ «اصول ترجمه‌ی متون حقوقی»، به این نتیجه رسیده که ترجمهٔ متون حقوقی بدون آشنایی با مفاهیم و منابع حقوقی، ناقص و گمراه‌کننده خواهد بود.

سیدرضا به‌آفرین و همکاران (۱۳۹۸) در مقالهٔ «ارزیابی کیفی ترجمهٔ اصطلاحات حقوق مدنی در قرآن کریم»، به ارزیابی کیفی ترجمه اصطلاحات حقوقی قرآن می‌پردازد و ضعف مترجمان در انتقال مفاهیم حقوقی را نشان می‌دهد.

نصرت حجازی و سحر نظری (۱۴۰۱) در مقالهٔ «ساده‌سازی در ترجمهٔ متون حقوقی با تکیه بر رویکرد هرمنوتیک اشتاینر»، به دشواری ترجمه متون حقوقی و ضرورت استفاده از رویکرد هرمنوتیکی اشتاینر برای فهم و ساده‌سازی آن‌ها می‌پردازد که با روشی به مترجم کمک می‌کند تا مفاهیم حقوقی را دقیق‌تر و روشن‌تر منتقل کند.

وحیدرضا میرزائیان و مجتبی مقصودی (۱۴۰۲) در مقالهٔ «مقایسه کارایی ترجمه ماشینی برای آموزش مهارت‌های درک مطلب در انگلیسی برای اهداف آکادمیک»، بیان کردند که کیفیت خروجی ترجمه ماشینی از نظر درک کلی با ترجمه انسانی تفاوت معناداری ندارد، اگرچه خطاهای نحوی و واژگانی مشاهده شد.

حسام حاج مؤمن سیچانی (۱۴۰۴) در مقالهٔ «کاربست متون موازی در آموزش ترجمه‌ی متون حقوقی میان فارسی و عربی»، متون موازی حقوقی فارسی و عربی را بر اساس شباهت بیانی و ساختاری به سه گونه مجزا با هدف دسته‌بندی و ارائه تمرین‌های ترجمهٔ تخصصی و متناسب با هر نوع رابطه متنی برای تقویت مهارت‌های خودآموزی دانشجویان، دسته‌بندی کرده است.

وحیدرضا میرزائیان (۱۴۰۴) در مقالهٔ «نقد ترجمه متون عرفانی مبتنی بر هوش مصنوعی و ترجمه انسانی براساس روش ماندی»، بر این باور است که هوش مصنوعی در حال حاضر قادر به ارائه ترجمه‌ای قابل قبول است، اما هنوز در درک ظرافت‌ها و اصطلاحات تخصصی نسبت به مترجم انسانی ضعف‌هایی دارد.

محمدرضا مشرفیان (۱۴۰۴) در مجلهٔ «ترجمهٔ کنوانسیون چهارچوب شورای اروپا در مورد هوش مصنوعی و حقوق بشر، دموکراسی و حاکمیت قانون ویلنیوس»، آورده که مبانی کنوانسیون شورای اروپا در مورد هوش مصنوعی که با هدف حمایت از حقوق بشر، دموکراسی و حاکمیت قانون در برابر خطرات تبعیض و سوءاستفاده‌های احتمالی این فناوری تدوین شده است.

سجاد فرخی‌پور و همکاران (۱۴۰۴) در مقالهٔ «بررسی صحت ترجمه چت جی پی تی در انتقال سطح مشترک معنا-نحو: مطالعهٔ موردی فراکارکردهای اندیشگانی در ترجمهٔ انگلیسی قرآن»، نشان دادند که هوش مصنوعی در تشخیص تمایزات معنایی مبتنی بر گروه‌های فعلی و نقش‌های کارکردی ضعف دارد، که توجه به ساختارهای کلان و بلاغی را در ارزیابی ترجمه ضروری می‌سازد.

Gennady Medvedev (۲۰۱۶) در مقالهٔ «گوگل ترنسلیت در آموزش زبان انگلیسی[1]»، آورده که هدف باید استفاده آگاهانه وانتقادی از این ابزارها برای یادگیری واژگان و تفکر زبانی باشد.

Brian J. Birdsell (۲۰۲۱) در مقالهٔ «نگارش دانشجویان با دیپ‌اِل[2]»، در خصوص تشخیص این مترجم ماشینی آورده که معلم‌ها، مقالات نوشته شده با ترجمه ماشینی را بهتر ارزیابی کرده و آن‌ها را تشخیص داده‌اند.

1. Google Translate In Teaching English.
2. Student Writings with DeepL.

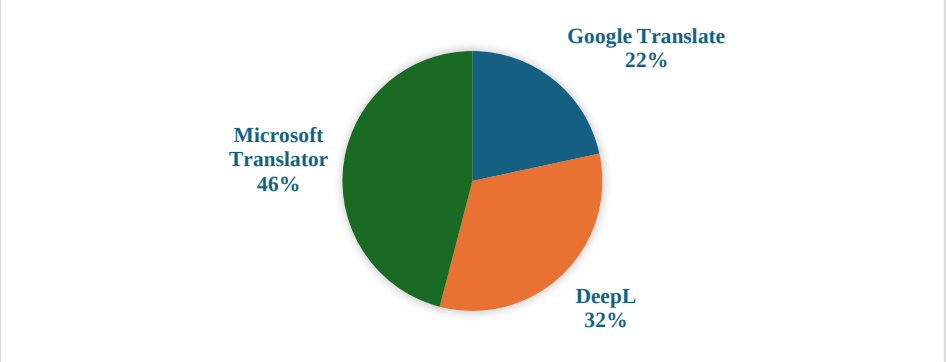
Tira Nur Fitria (۲۰۲۳) در مقالهٔ «عملکرد گوگل ترنسلیت، مایکروسافت ترنسلیتور و دیپ‌اِل[1]»، نشان داد که دیپ‌اِل با تنها ۱۰ ایراد، کمترین مشکلات نگارشی (از نظر وضوح، صحت و انتقال مفهوم) را در مقایسه با ترجمهٔ مایکروسافت ترنسلیتور با۲۶ ایراد و گوگل ترنسلیت با ۲۵ ایراد، دارد.

اما در ارتباط با ترجمه‌ی متون حقوقی از عربی به فارسی توسط سامانه‌های مذکور، از منظر تحلیل کیفی و مقایسه‌ای، قطعا این پژوهش، اولین تحقیق انجام شده می‌باشد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی ترکیبی (کمّی-کیفی) طراحی شده است. در گام نخست، مبانی نظری از طریق مرور نظام‌مند ادبیات[2] تبیین گردید و در بخش ترجمهٔ فارسی هر سامانه، زیر متونی که به غلط ترجمه شده باشند (نسبت به ترجمه انسانی)، خط کشیده و شمارش شدند؛ سپس در مرحله نهایی، تعداد ترجمه‌های غلط در قالب نمودار مشخص و تحلیل شدند. در نمودار ارائه شده، میزان خطای هر سامانه در تقابل با ترجمه انسانی سنجیده شده و در پایانِ ترجمه‌ها و یافته‌ها، دستاورد حاصل از اندازه‌گیری خطاها، ارائه شده است.

۴. یافته‌ها

نمودار ۱. مجموع خطای هر سامانه در ترجمهٔ متون حقوقی از عربی به فارسی

طبق آمار به دست آمده از نمودارها، گوگل ترنسلیت مجموعا با ۱۶ خطای ترجمه، عملکرد بهتری نسبت به سامانه‌های دیپ‌اِل (با ۲۴ خطا) و مایکروسافت ترنسلیتور (با ۳۴ خطا) داشته است. یافته‌های این پژوهش نشان‌دهندهٔ تناقض در عملکرد سامانه‌های منتخب است؛ این سامانه‌ها در تلاش برای بازتولید متون حقوقی به‌صورت روان و ملموس، در تله‌ی بیش از حد روان سازی[3] افتاده‌اند. تحلیل‌ها حاکی از آن است که سامانه‌های مذکور، واژگان تخصصی را به‌جای حفظ بار معنایی و ریشه‌ی فقهی آن‌ها، به

3. Performance of Google Translate, Microsoft Translator and DeepLTranslator.

۲. Systematic Literature Review.

۳. Over-smoothing.

معادل‌های فارسی روزمره و روان برمی‌گردانند. از آنجایی که زیربنای نظام حقوقی ایران با مفاهیم فقهی و لغات عربی گره خورده است، رویکرد ترجمهٔ روان، موجب ناپیوستگی میان متن و معنای حقوقی می‌شود. در واقع، این ساده‌سازیِ بیش از حد، نه تنها اصالت اصطلاحات را از بین می‌برد، بلکه با تغییر در درک دقیق بن‌مایه‌ی حقوقی، خطر بروز خطای درک در نهادهای قضایی و تغییر در اجرای احکام را به همراه خواهد داشت.

۵. مبانی نظری

در فرایند ترجمه، تشخیص سبک متن، شرطی اساسی برای دستیابی به معادل‌سازی دقیق است؛ چرا که هر حوزه‌ی تخصصی (اعم از سیاسی، اقتصادی، نظامی و غیره) از نظام بافتاری منحصربه‌فردی پیروی می‌کند. اگرچه سامانه‌های ترجمه ماشینی به واسطه‌ی دسترسی گسترده به پایگاه‌های داده، در برگردان واژگان منفرد با موفقیت نسبی همراه هستند، اما در درک سیاق[1] متن دچار چالش می‌باشند؛ برخلاف مترجم انسانی که با تحلیل لایه‌های متنی و پرسش‌گری مستمر، به تدریج به یکپارچگی معنایی دست می‌یابد، سامانه‌های ماشینی در مواجهه با حجم بالای داده‌ها، به‌جای رسیدن به انسجام، دچار نوعی توهم استدلالی[2] می‌شوند که این امر منجر به افزایش خطا و کاهش کیفیت ترجمه در متون طولانی می‌گردد.

۵-۱. ترجمهٔ متون حقوقی

ترجمه حقوقی، فرآیند انتقال دقیق مفاهیم قانونی از زبان مبدأ به مقصد است که هدف آن دستیابی به هم‌ارزی کامل معنایی بدون هرگونه تحریف می‌باشد. با توجه به تفاوت‌های بنیادین نظام‌های حقوقی و پیچیدگی‌های اصطلاحاتی، موفقیت در این حوزه مستلزم تخصص دوجانبه در زمینه‌ی حقوق و زبان‌شناسی است تا مفاهیم بتوانند مطابق با هنجارهای زبانی و ساختارهای قانونی زبان مقصد بازآفرینی شوند (رفیق و وفاءشهناز، ۲۰۲۲: ۱۰۸۵).

چالش‌های ترجمه در سازمان‌های بین‌المللی(اینترپل و WTO[3]) شامل مدیریت اصطلاحات فرهنگ‌بنیاد، غلبه بر نامتقارنی مفاهیم حقوقی در متون مذاکراتی و حل اختلاف و ضرورت حفظ دقت و ثبات در متون لازم‌الاجرا است که نیاز به ابزارهای نوین و کنترل کیفیت سیستماتیک دارد (Albi, 2013: 2-4).

اگر یک متن حقوقی مربوط به یک کشور خاص باشد و فقط بخواهیم طرف مقابل بفهمد موضوع چیست (و قرار نباشد سند رسمی ارائه دهیم)، می‌توانیم آزاد ترجمه‌اش کنیم تا مفهومش را رسانده باشیم. اما وقتی صحبت از کشورهای دوزبانه (مثل کانادا) یا قراردادهای بین‌المللی می‌شود، به دلیل اینکه ترجمه هم اعتبار قانونی دارد و مانند متن اصلی است، نمی‌توانیم دلخواه ترجمه کنیم؛ در این صورت باید دقیقاً معادل‌های حقوقی را پیدا کرده تا متن در زبان مقصد هم اعتبار قانونی داشته باشد. البته چون اسناد بین‌المللی معمولاً با زبانی ساده نوشته می‌شوند، این دقت بالا در نهایت شبیه به ترجمه کلمه به کلمه می‌شود (Garzone, 2000:6).

مسأله اصلی در ترجمه متون حقوقی بین دو نظام متفاوت (مانند اسپانیا و ایران)، فراتر از انتقال واژگان و در واقع، یافتن کد مشترک میان اصطلاحات است. برای مثال، واژه (Estafa) در اسپانیا لزوماً با معادل‌های کلمه به کلمه‌ای چون (کلاهبرداری) در ایران منطبق نیست. در این بخش، مترجم با تکیه بر جداول برابری سازمان‌های بین‌المللی، به‌جای ترجمه تحت‌اللفظی، به دنبال معادل‌سازی مفهومی است.

1. Context.
2. Reasoning Hallucination.
3. World Trade Organization.

۵-۲. ترجمه ماشینی

تاریخچه ترجمه ماشینی و ترجمه با کمک کامپیوتر، با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده که منجر به پیدایش نسل‌ها و سیستم‌های متفاوتی شده است. ترجمه ماشینی (الترجمة الآلیة) نوعی ترجمه مبتنی بر فناوری اطلاعات است که در آن کامپیوتر صرفاً به عنوان یک ابزار کمکی برای انتقال متن از زبان مبدأ به هدف عمل می‌کند. با این حال، خروجی این نوع ترجمه همواره تقریبی است و صرفاً به واژگان از پیش ذخیره‌شده در حافظه ماشین متکی است. این وابستگی به دیکشنری، اغلب منجر به تحریف معنی می‌شود؛ زیرا این سیستم‌ها فاقد تجهیزات زبانی کامل برای درک و انتقال ظرافت‌های سبکی بین دو زبان هستند. در نتیجه، ترجمه ماشینی به تنهایی نتوانسته جایگزین مترجم انسانی شود. (محمود، ۲۰۲۵: ۳۲٦)

هوش مصنوعی با شبیه‌سازی یادگیری و تصمیم‌گیری انسانی، تحولی در سیستم‌های ترجمه ماشینی ایجاد کرده است. در این میان، یادگیری ماشینی به‌عنوان زیرشاخه‌ای از AI[1]، با تحلیل الگوهای موجود در داده‌های حجیم، به ماشین‌ها کمک می‌کند تا زبان‌های مختلف را بهتر درک کرده و معانی دقیق را از آن‌ها استخراج کنند (حناشي، ۲۰۲۵: ۵۲).

ترجمه ماشینی، با استفاده از شبکه‌های عصبی و مکانیزم توجه، توانسته است محدودیت‌های روش‌های سنتی را کنار بگذارد و به‌ویژه در جملات طولانی، عملکرد نسبتا بهتری داشته باشد. با این حال، این فناوری هنوز با سه چالش جدی روبروست: اول، سرعت پایین آموزش و اجرا به دلیل حجم بالای پارامترها؛ دوم، عدم اطمینان در ترجمه کلمات نادر؛ و سوم، احتمال حذف برخی اجزای جمله در خروجی نهایی. همین موضوع باعث شده تا ارتقای سرعت و افزایش دقت در مواجهه با کلمات کمیاب، همچنان یکی از اهداف اصلی و محورهای پژوهشی در این حوزه باشد (Wu, 2016:1-2).

۵-۳. کتاب ترجمهٔ اسناد، مدارک و متون حقوقی

شاکر کسرایی مترجم رسمی قوهٔ قضائیه، استاد دانشگاه، فعال در مطبوعات و رسانه، متولد سال ۱۳۲۹ دارای مدرک دکتری زبان و ادبیات عربی از دانشگاه اسلامی لبنان می‌باشد.

این کتاب به‌صورت چند بخش، متون حقوقی به همراه ترجمه فارسی آنها را طبقه‌بندی کرده است؛ در این مقالهٔ سعی داریم بخشی از متون و اصطلاحات اساسی حقوقی را از کتاب ترجمهٔ اسناد، مدارک ومتون حقوقی از این مترجم برای ارزیابی ترجمه سامانه‌های ترجمهٔ ماشینی از عربی به فارسی استفاده کنیم. متون این کتاب به عنوان مرجعی برای سنجش این پژوهش انتخاب شد؛ زیرا شامل نمونه‌های متنوعی از قراردادها، احکام قضایی و اسناد رسمی است که مترجم را با سبک نگارش و واژگان رایج در زبان حقوقی آشنا می‌کند. رویکرد علمی و دقت زبانی این اثر سبب شده است که این پژوهش، از همین کتاب به عنوان پیکره‌ای مرجع برای ارزیابی عملکرد سامانه‌های ترجمه در متون حقوقی به عنوان استاندارد استفاده کند. بدین‌وسیله از زحمات ارزشمند و گرانسنگ استاد فرهیخته سپاسگزاری می‌شود.

ارزیابی ترجمهٔ متون، توسط سامانه‌های منتخب با ترجمهٔ انسانی

موضوع: شرایط ضمن عقد نکاح یا عقد خارج لازم

متن آزمایشی (۱):

1. Artificial Intelligence.

«اشترطت الزوجة أنّه إذا لم يكن طلب الطلاق بناء علي طلبها و لم يكن ناجما عن تخلف المرأة عن وظائفها الزوجية أو سوء الأخلاق طبقاً لتشخيص المحكمة، فأن الزوج مكلّف أن ينقل نصف ثروته التي حصل عليها في أيام الزواج او مايعادلها إلي الزوجة طبقا لوجهة نظر المحكمة و دون مقابل» (کسرایی،۱٤۰۱: ۱۵).

ترجمهٔ گوگل ترنسلیت

«زوجه شرط کرد که اگر درخواست طلاق بنا به درخواست او نباشد و به تشخیص دادگاه، ناشی از عدم ایفای وظایف زناشویی یا سوء اخلاق زن نباشد، زوج موظف است نصف دارایی خود را که در ایام زوجیت به دست آورده یا معادل آن را طبق نظر دادگاه و بدون دریافت عوض به زوجه منتقل کند.»

– حذف واژه «موجود» در ترجمه، یک خطای حقوقی است. در شرط تنصیف دارایی، بحث «دارایی موجود» (آنچه در زمان طلاق موجود است) کلیدی است.

– خطاهای سبکی، اصطلاح شناسی، سبکی ومعنایی، مجموعا ۵ خطا

ترجمهٔ دیپ‌ال

«همسر شرط کرده بود که اگر درخواست طلاق از جانب او نبوده و طبق تشخیص دادگاه، ناشی از عدم انجام وظایف زناشویی یا رفتار بد زن نباشد، شوهر موظف خواهد بود نیمی از دارایی‌هایی را که در طول ازدواج به دست آورده یا معادل آن را، به تشخیص دادگاه و بدون دریافت هیچ‌گونه وجهی، به همسرش منتقل کند.»

– حذف قید «موجود» در ترجمه، بار حقوقی شرط را تغییر داده است. در حقوق ایران، فقط «دارایی موجود» در زمان طلاق مشمول تنصیف است، نه تمام دارایی‌هایی که در طول ازدواج به دست آمده و ممکن است در زمان طلاق از بین رفته باشند.

– حذف عبارت «با او» (که اشاره به مشارکت زوجه دارد)، معنای شرط را از یک دارایی مشترکِ ضمنی به سمت دارایی‌های شخصیِ زوج سوق می‌دهد.

–طبق سبک رسمیِ متون حقوقی، مترجم بهتر است از واژهٔ زوج یا زوجه به جای همسر استفاده کند.

– خطاهای سبکی، اصطلاح شناسی، سبکی ومعنایی، مجموعا ٦ خطا

ترجمهٔ مایکروسافت ترنسلیتور

«زن شرط کرده بود که اگر درخواست طلاق بر اساس خواسته او نباشد و ناشی از قصور زن در وظایف زناشویی یا اخلاق ناپسند طبق تشخیص دادگاه نباشد، شوهر موظف است نیمی از دارایی‌ای که در طول زندگی مشترک کسب کرده یا معادل آن را به زن منتقل کند، طبق نظر دادگاه و بدون دریافت هیچ چیزی.»

– «قصور» با «تخلف» در متون حقوقی خانواده تفاوت دارد. تخلف، دایره وسیع تری دارد و عدم ایفای وظایف را بهتر پوشش می‌دهد.

– خطاهای سبکی، اصطلاح شناسی، سبکی ومعنایی، مجموعا ۷ خطا

ترجمهٔ انسانی

«زوجه شرط نمود هرگاه طلاق بنا به درخواست زوجه نباشد و طبق تشخیص دادگاه، تقاضای طلاق ناشی از تخلف زن از وظایف همسری یا سوءاخلاق و رفتار وی نبوده باشد، زوج موظف است تا نصف دارایی موجود را که در ایام زناشویی با او به دست آورده یا معادل آن را طبق نظر دادگاه بلاعوض به زوجه منتقل نماید.» (کسرایی، ۱٤۰۱: ۱٤)

– گوگل ترنسلیت، نسبت به دیپ‌اِل و مایکروسافت ترنسلیتور، لحن حقوقی متن ترجمه شده را بهتر رعایت کرده و در ترجمه واژگان حقوقی، ترجمهٔ نزدیک‌تری به ترجمهٔ انسانی داشته است.

موضوع: شرایط ضمن عقد نکاح یا عقد خارج لازم

متن آزمایشی(۲):

«ضمن عقد النكاح/عقد الخارج اللازم: اعطي الزوج للزوجة وكالة بلاعزل مع حق توكيل الغير أن تراجع المحكمة في الأمور التالية و ان تاخذ رخصة من المحكمة بعد انتخاب نوع الطلاق لنفسها و كذلك اعطي للزوجة وكالة بلا عزل مع حق التوكيل الغير في حالة البذل أن يقبل من جانبه» (کسرایی، ۱٤۰۱: ۱۵).

ترجمهٔ گوگل ترنسلیت

«ضمن عقد نکاح/عقد خارج لازم: زوج به زوجه وکالت بلاعزل با حق توکیل به غیر، رجوع به دادگاه در موارد ذیل و اخذ مجوز از دادگاه پس از انتخاب نوع طلاق برای خود داد. همچنین به زوجه وکالت بلاعزل با حق توکیل به غیر، در صورت پیشنهاد، برای قبول داد.»

– استفاده از اسلش (/) در متون حقوقی، نشان‌دهنده عدم قطعیت سیستم است. در حالی که «ضمن عقد نکاح خارج لازم» یک اصطلاح ترکیبی و دقیق است.

– «مطلقه نماید» یعنی اجرای صیغه طلاق توسط وکیل. «برای خود داد» فاقد معنای حقوقی لازم برای اجرای طلاق است.

– ۴ خطا

ترجمهٔ دیپ‌اِل

«در قرارداد نکاح/قرارداد خارجی لازم: شوهر به همسرش وکالت‌نامه غیرقابل‌فسخ با حق تعیین نماینده برای رسیدگی به دادگاه در موارد زیر و اخذ اجازه از دادگاه پس از انتخاب نوع طلاق برای خود اعطا می‌کند. او همچنین به همسرش وکالت‌نامه غیرقابل‌فسخ با حق تعیین نماینده در صورت هزینه‌ای که از جانب خود می‌پذیرد، اعطا می‌کند.»

–۱۱ خطا

ترجمهٔ مایکروسافت ترنسلیتور

«در قرارداد ازدواج/قرارداد خارجی: شوهر به همسر وکالت نامه ای بدون اخراج اعطا کرده و حق وکالت برای دیگران را دارد، دادگاه باید موارد زیر را بررسی کرده و پس از انتخاب نوع طلاق برای خود، از دادگاه مجوز بگیرد و همچنین همسر وکالت نامه بدون اخراج دریافت کرده است که حق دارد در صورت تلاش توسط او وکالت نامه‌ای بپذیرد.»

–ترجمه هیچگونه انسجامی ندارد (۱۲ خطا)

ترجمهٔ انسانی

«ضمن عقد نکاح خارج لازم زوج به زوجه وکالت بلاعزل با حق توکیل غیر داد که درموارد مشروحه ذیل با رجوع بـه دادگـاه و اخـذ مجوز دادگاه و اخذ مجوز دادگاه پس از انتخاب نوع طلاق خود را مطلقه نماید و نیز به زوجه وکالت بلاعزل با حق توکیل غیر داد تـا در صورت بذل از طرف او قبول کند.» (کسرایی، ۱٤۰۱: ۱۵).

-خطاهای موجود در ترجمه از عربی به فارسیِ متون حقوقیِ سامانه‌های منتخـب ، عمـدتا شـامل خطاهـای سـبکی و سـیاقی می‌باشند. در واقع سامانه‌های منتخب در تشخیص سبک متون تخصصی دچار خطا می‌شوند و ترجمه از عربی به فارسـی در متـون حقوقی را تا حد غیرقابل قبولی ساده‌سازی می‌کنند و همین ساده‌سازی موجب می‌شود کـه واژگـان ترجمـه شـده دارای دو برداشـت متفاوت باشند؛ قضات، طبق گزارشات وکلا و با استفاده از همین نوع متـون، احکـام خـود را جـاری می‌سـازند؛ چـه بسـا کلمـاتی نادرست باعث اجرای حکمی غیر از عدالت شود.

موضوع: حصر وراثت

متن آزمایشی(۳):

«و علي هذا فانه بعد اجراء المراحل القانونية و ملاحظة شهادة الضريبة علي الإرث برقم .... و بتاريخ .... عقدت الشعبة .... من المحكمة العامة بطهران اجتماعاً استثنائياً برئاسة الموقع ادناه و بعد ملاحظة الملف، تشهد ان ورثة المرحوم هم الأشخاص المذكورة أسماؤهم اعلاه و ليس للمرحوم ورثة بعد دفع الحقوق و الديون المتوجبة على التركة» (کسرایی، ۱٤۰۱: ۲۷).

ترجمهٔ گوگل ترنسلیت

«بر این اساس، پس از انجام تشریفات قانونی و یادداشت گواهی شماره.....مالیات بر ارث و تاریخ .... ، شعبه ..... دادگاه عمـومی تهران جلسه فوق العاده‌ای به ریاست امضاکننده زیر تشکیل داد و پس از یادداشت پرونده، گواهی می‌دهد که ورثه متوفی، اشخاصی هستند که نامشان در بالا ذکر شده است و متوفی پس از پرداخت حقوق و دیون متعلق به ترکه، وارثی ندارد.»

– حذف عبارت «دارایی آن روانشاد پس از پرداخت و انجام حقوق و دیونی که بر ترکه تعلق می‌گیرد» موجب نقـص در انتقـال کامل مفاد حقوقی متن شده است؛ زیرا ترجمهٔ گوگل ترنسلیت، تنها به نبودِ ورثه اشاره کرده و وضعیت ترکه و تقدم پرداخت دیـون را بازتاب نداده است.

-۲خطا

ترجمهٔ دیپ‌ال

«لذا پس از تکمیل تشریفات قانونی و بررسی گواهی مالیات بـر ارث بـا شـماره ..... و تـاریخ ..... ، بخـش دادگـاه عمـومی تهـران جلسه‌ای ویژه به ریاست امضاکننده زیر برگزار کرد. پس از بررسی پرونده، تصدیق می‌نماید که وراث متـوفی اشخاصـی هسـتند کـه اسامی‌شان در بالا ذکر شده و پس از پرداخت حقوق و دیون مربوط به ماترک، متوفی وارث دیگری ندارد.»

– تغییر معنا دارد؛ (تصدی) با (ریاست) یکی نیست.

-۳ خطا

ترجمهٔ مایکروسافت ترنسلیتور

«بر این اساس، پس از انجام مراحل قانونی و مشاهده گواهی مالیات ارث با شماره..... و در تاریخ..... ، شعبه ..... دادگاه عالی تهران جلسه فوق العاده ای را تحت ریاست وب سایت زیر برگزار کرد و پس از بررسی پرونده، تأیید شد که وراث متوفی همان افراد مذکور هستند و متوفی پس از پرداخت حقوق و بدهی‌های مربوط به اموال، وارثی ندارد.»

– «مشاهده» یک عمل چشمی ساده است، اما «ملاحظه» در حقوق به معنای بررسی و استناد رسمی است.

-۷خطا

ترجمهٔ انسانی

«پس از تشریفات قانونی و ملاحظهٔ گواهینامهٔ مالیات بر ارث به شماره ..... مورخ ..... سرانجام در تاریخ ..... در وقت فوق‌العاده شعبهٔ ..... دادگاه عمومی تهران، به تصدی امضاء کننده زیر تشکیل و پس از ملاحظهٔ پرونده کار گواهی می‌نماید که ورثهٔ درگذشته منجر به اشخاص یاد شده در بالا بوده و وراث دیگری ندارد و دارایی آن روانشاد پس از پرداخت و انجام حقوق و دیونی که بر ترکه تعلق می‌گیرد.» (کسرایی، ۱۴۰۱: ۲۶).

–به دلیل حساسیت متون حقوقی، ترجمهٔ انسانی، تمامی ضوابط و مفاد مورد نیاز را به خوبی ترجمه کرده است. این در حالی است که ترجمه‌های ماشینی صرف نظر از گسست سیاق متون حقوقی، برخی واژگان را حشویات در نظر گرفته و ترجمه نمی‌کنند.

موضوع: وکالت‌نامه خاص

متن آزمایشی(٤):

«أنا الموقع أدناه .....كويتي الجنسية – وأحمل بطاقة مدنية رقم ..... قد وكلت بموجب هذا .....ايراني الجنسية – ويحمل جنسيه رقم ..... في تعقيب الدعاوى وفي الدعاوى المرفوعة أو التي ترفع مني شخصيا أو على والحضور نيابة عني كمدعى أو مدعي على أمام جميع المحاكم على اختلاف انواعها و درجاتها وفي المراقبة والمدافعة وإمضاء الأوراق الخاصة بالدعاوى وحضور التحقيق والتبليغ والتبلغ والإنكار والصلح والتحكيم وطلب حلف اليمين وردها وقبولها والمخاصمة وأنكار الخطوط والأحكام والامضاءات والطعن و في أبداء الأقوال والملاحظات وتقديم المذكرات ورد القضاة وقبول الأحكام واستلامها وتنفيذها وتسليم الأوراق والمستندات و في تقديم العرائض والطلبات و في الاطلاع على كافة الأوراق والمستندات و بأن يستخرج منها صورا، و في رفع الاستئناف والتمييز وإعادة النظر و في جميع الاجراءات الرسمية والقانونية التي تحتاج اليها الدعاوى وطلب منع السفر والجزاء والحبس والغائها والرجوع عنها وتمثيلي بهذا الخصوص امام الجهات المختصة وايضاً امام محكمة المرور وكافة وزارات الدولة واداراتها وهيئاتها ومؤسساتها وامام الجهات الأهلية كالشركات والمؤسسات والافراد وللوكيل حق توكيل السادة المحامين في رفع الدعاوى اذا لزم الأمر – وتوكيل الغير في كل أو بعض الصلاحيات الممنوحة له الموكل» (کسرایی، ۱۴۰۱: ۱۱۲).

ترجمهٔ گوگل ترنسلیت

«اینجانب، امضاکننده زیر، [نام]، شهروند کویتی دارای شماره شناسایی مدنی [شماره]، بدینوسیله به [نام]، شهروند ایرانی دارای شماره تابعیت [شماره]، اجازه می‌دهم تا در تمام مراحل قانونی، چه توسط من و چه علیه من، نماینده من باشد و از طرف من به عنوان خواهان یا خوانده در تمام دادگاه‌ها از هر نوع و سطحی حاضر شود. این شامل نظارت و دفاع از پرونده‌ها، امضای اسناد مربوط به دعاوی، شرکت در تحقیقات، ابلاغ اخطاریه‌ها، دریافت اخطاریه‌ها، رد دعاوی، سازش، داوری، درخواست، پذیرش و رد

سوگند، اعتراض به اسناد، رد امضاها، احکام و تصمیمات، تجدیدنظرخواهی، ارائه اظهارات و مشاهدات، ارائه یادداشت‌ها، اعتراض به قضات، پذیرش، دریافت و اجرای احکام، تحویل اسناد و مدارک، ارائه دادخواست‌ها و درخواست‌ها، بررسی تمام اسناد و مدارک و اخذ رونوشت از آن‌ها، ثبت درخواست تجدیدنظر، فرجام‌خواهی و تجدیدنظرخواهی و انجام تمام مراحل رسمی و قانونی مورد نیاز دعاوی می‌شود. این همچنین شامل درخواست ممنوعیت سفر، جریمه، حبس، لغو یا لغو آنها و نمایندگی من در این امور در مراجع ذیصلاح، دادگاه راهنمایی و رانندگی، کلیه وزارتخانه‌ها، ادارات، سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و سایر نهادهای ذیربط می‌شود. اهلیت قانونی مانند شرکت‌ها، مؤسسات و افراد است و نماینده حق دارد در صورت لزوم برای طرح دعاوی، وکیل تعیین کند - و دیگران را برای تمام یا برخی از اختیاراتی که توسط موکل به او اعطا شده است، منصوب کند.»

-۵خطا

ترجمهٔ دیپ‌ال

«اینجانب، امضاکننده ذیل، ملیت کویتی، دارنده کارت شناسایی مدنی شماره ...، به موجب این وکالتنامه ... ملیت ایرانی، دارنده کارت شناسایی شماره ...، را به وکالت خود تعیین می‌نمایم، برای پاسخ به دعاوی و در دعاوی اقامه شده یا قابل اقامه توسط من شخصاً یا از طرف من به عنوان خواهان یا خوانده در کلیه دادگاه‌های انواع و سطوح مختلف، و برای نظارت، دفاع و امضای اسناد مربوط به دعاوی، حضور در تحقیقات، ابلاغ اخطارها، رد ادعاها، حل اختلاف، داوری، درخواست سوگند، پاسخ به آنها و پذیرششان، دادرسی، رد خطوط، احکام، امضاها، تجدیدنظرها، و در ارائه اظهارات و مشاهدات، تقدیم یادداشت‌ها، پاسخ به قضات، پذیرش احکام، دریافت و اجرای آنها، تحویل اوراق و اسناد، تقدیم دادخواست‌ها و درخواست‌ها، بررسی کلیه اوراق و اسناد، و تهیه نسخه‌های آنها، و در تقدیم درخواست‌های تجدیدنظر، نقض و بازنگری، و در کلیه تشریفات رسمی و قانونی مورد نیاز برای دعاوی، درخواست‌های ممنوعیت خروج از کشور، مجازات‌ها، حبس، لغو و ابطال آنها، و نمایندگی من در این خصوص در مقابل مقامات ذی‌صلاح، و همچنین در مقابل دادگاه راهنمایی و رانندگی و کلیه وزارتخانه‌ها، ادارات، سازمان‌ها و مؤسسات دولتی، و در مقابل اشخاص خصوصی مانند شرکت‌ها، مؤسسات و اشخاص حقیقی. وکیل حق دارد در صورت لزوم وکلای دیگری را برای طرح دعاوی منصوب کند و همچنین اشخاص دیگری را برای اعمال تمام یا بخشی از اختیارات اعطا شده توسط موکل منصوب نماید.»

-۴خطا

ترجمهٔ مایکروسافت ترنسلیتور

«من وب سایت زیر را ..... تابعیت کویتی - من شماره شناسایی مدنی ..... من اینجا گفته ام ..... تابعیت ایرانی - و دارای شماره تابعیت ..... در پیگیری دعاوی حقوقی، در دعاوی مطرح یا ثبت شده توسط من شخصا یا علیه من، و در حضور به نمایندگی از من به عنوان شاکی یا شاکی در همه دادگاه‌ها با انواع و درجات مختلف، در نظارت، دفاع و امضای مدارک دعاوی، حضور در تحقیقات، اطلاع رسانی، گزارش‌دهی، انکار، آشتی، داوری، درخواست سوگند، بازگرداندن و پذیرش آن‌ها، مشاجره، رد خطوط، احکام، امضاها، تجدیدنظرها، ارائه اظهارات و مشاهدات، در ارائه یادداشت‌ها، پاسخ به قضات، پذیرش، دریافت و اجرای احکام، ارائه مدارک و اسناد، و در ارائه دادخواست‌ها و درخواست‌ها، و در بررسی تمامی اسناد و اسناد و استخراج نسخه از آن‌ها، در ارائه تجدیدنظر، تجدیدنظر، بازنگری در تمامی روندهای رسمی و حقوقی مورد نیاز دعاوی، و درخواست ممنوعیت سفر، جریمه،

زندان، لغو و لغو آن‌ها، و در این زمینه، در این زمینه در برابر مراجع ذی ذیب، دادگاه راهنمایی و رانندگی، همه وزارتخانـه‌ها، ادارات، نهادها و نهادهای دولتی و نهادهای خصوصی مانند شرکت‌ها، مؤسسات و مؤسسات نمایندگی می‌کنم.»

– حذف کامل پایه حقوقی سند (عقد وکالت)،کل متن را فاقد اعتبار می‌کند.

– در متن اصلی، «شخص الف به شخص ب وکالت می‌دهد»؛ در ترجمه مایکروسافت ترنسلیتور، «شخص الف می‌گوید که خودش نمایندگی می‌کند.

–۸خطا

ترجمهٔ انسانی

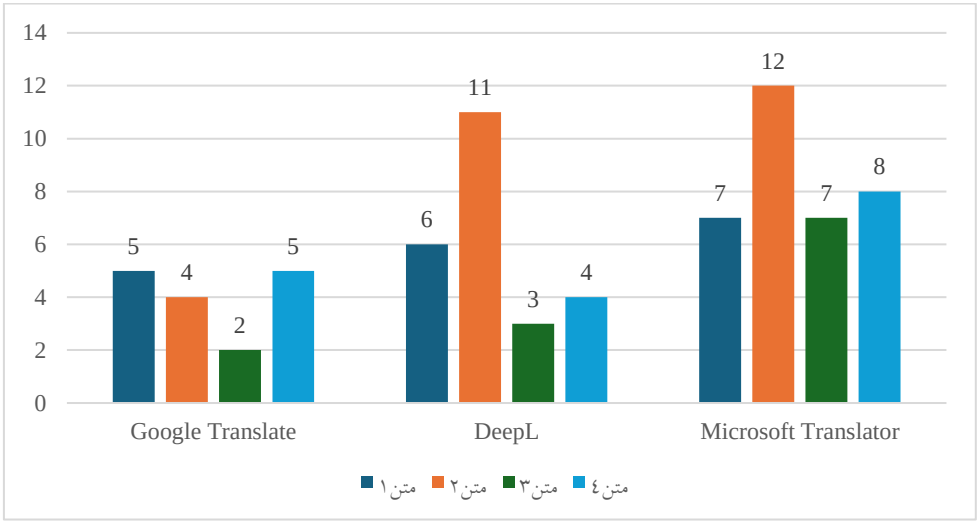
«اینجانب امضا کننده ذیل / .....تبعه کویت دارای کارت شناسایی شماره.....بموجب این وکالتنامه به آقای ..... دارای تابعیـت ایران و حامل شناسنامه شماره ... وکالت دادم تا نسبت ..... به پیگیری شکایت‌ها و شکایت‌های شخص اینجانب و یا شکایت‌های علیه اینجانب اقدام کند. همچنین او بنمایندگی از اینجانب بعنوان شاکی و یا مورد شکایت قرار گیرم در برابر همه دادگاه‌ها از هرنـوع و درجه حضور می‌یابد و اقدام به نظارت و دفاع و امضای اوراق خاص شکایت‌ها و حضور در تحقیق و ابلاغ و تبلیغ و انکار و صلح و داوری و درخواست سوگند یـادکردن و رد آن و پـذیرفتن آن و مرافعـه و انکـار خطهـا و احکـام و امضـاها و رد و اظهـار گفتـه‌ها و یادداشتها و ارائه یادداشتها و رد قضات و قبول احکام و دریافت و اجرای آن و تحویـل اوراق و اسـناد و ارائـه نامـه‌ها و درخواسـتها و اطلاع از همه اوراق و سندها و گرفتن رونوشت از آنها و درخواست تجدید نظر و استیناف اقدام و در همه اقدامات رسـمی و قـانونی که شکایت و درخواستها به آن نیاز دارند عمل کرده و درخواست ممنوع الخروج کردن و مجازات و حبس و لغو آن و بازگشت از آن و حضور به نمایندگی از اینجانب در برابر اطراف مشخص و همچنین حضور برابر دادگاه راهنمـایی و رانـدگی و همـه وزارتخانـه‌ها و ادارات کشور و مؤسسات و نهادها و همچنین حضور در برابر طرفهای خصوصی همچون شرکتها و مؤسسات و افـراد اقـدام می‌کنـد وکیل حق توکیل آقایان وکلای دادگستری جهت تقدیم شکایتها درصورت ضرورت دادن وکالت به غیر در بعضی یـا همـه اختیـارات داده شده به موکل دارد.» (کسرایی، ۱۴۰۱: ۱۱۳).

–در ترجمه‌ی این بخش، مایکروسافت ترنسلیتور، انسجام متن را بطور کامل مخدوش کرد.

–دیپ‌اِل و گوگل ترنسلیت، در این متن(حجم کلمات زیاد) عمکرد بهتری نشان دادند.

–مایکروسافت ترنسلیتور برای بار دوم، (امضا کننده) را (وب‌سایت) ترجمه کرد.

–مایکروسافت ترنسلیتور، (ذی‌صلاح) را (ذی ذیب) ترجمه کرد که نشانگر خطای املایی نیز می‌باشد.

نمودار ۲. تعداد خطای هر سامانه در ترجمهٔ متون حقوقی از عربی به فارسی، در متون ارائه شده

– طبق نمودار، گوگل ترنسلیت در مقایسه با دیپ‌اِل و مایکروسافت ترنسلیتور، به مراتب خطای کمتری در ترجمه متون حقوقی از عربی به فارسی داشته است.

– مایکروسافت ترنسلیتور، بیشترین خطا را در ترجمه متون مذکور دارد؛ این سامانه در تشخیص ماهیت متن حقوقی، دچار خطا شده و ترجمه را بصورت کاملا عامیانه ارائه می‌دهد.

– تحلیل نوع خطاها نشان می‌دهد که بیشتر خطاهای سامانهٔ مایکروسافت‌ترنسلیتور و دیپ‌اِل از نوع (عدم معادل‌یابی دقیق اصطلاحات تخصصی) هستند؛ به طوری که این دو سامانه به جای انتخاب معادل حقوقی، از واژگان عمومی استفاده می‌کند که در متون رسمی فقهی–حقوقی ایران، بار معنایی متفاوتی دارند.

– علاوه بر سطح واژگانی، در سطح ساختاری نیز مشاهده شد که سامانه‌های مذکور (به‌ویژه مایکروسافت‌ترنسلیتور) در بازسازی جملات مرکب متون حقوقی، موفق به حفظ پیوستگی منطقی متن نشده‌اند و این امر منجر به تولید جملات کوتاه و مقطع و فاقد عمق معنایی متون حقوقی شده است.

۶– نتیجه گیری

این پژوهش با هدف ارزیابی عملکرد سه سامانهٔ (گوگل ترنسلیت، دیپ‌اِل و مایکروسافت ترنسلیتور در ترجمه متون حقوقی از عربی به فارسی انجام شد. نتایج این پژوهش نشان داد که گوگل ترنسلیت با ۱۶ خطا در ترجمه، عملکرد بهتری نسبت به دو سامانهٔ دیگر در حفظ انسجام و سبک رسمی دارد؛ اما هیچ‌یک از این ابزارها در بازتولید دقیق اصطلاحات تخصصی، جایگزینی برای ترجمه انسانی نشدند.

چالش اصلی این سامانه‌ها، روان‌سازی بیش از حد ترجمه‌ی متون حقوقی از عربی به فارسی می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که در تلاش برای ارائه متنی ملموس، واژگان کلیدی فقهی و حقوقی را با معادل‌های روزمره جایگزین می‌کنند. این ساده‌سازی، با حذف ظرایف معنایی، احتمال خطای تحریف استدلال‌های قانونی و بروز خطای قضایی را افزایش می‌دهد؛ چرا که در متون حساس حقوقی، هرگونه ابهام یا کاستی در جزئیات، می‌تواند منجر به اجرای نادرست احکام شود.

در نهایت، نتایج این مطالعه تأکید می‌کند که پیشرفت سامانه‌های ترجمه در ترجمهٔ متون حقوقی از عربی به فارسی، مستلزم آموزش مدل‌ها بر روی پیکره‌های دوزبانه تخصصی است تا تفاوت‌های ساختاری میان عربی و فارسی حقوقی را درک کنند. با

پیشرفت سامانه‌های ترجمهٔ‌ماشینی و هوش‌مصنوعی، به راستی می‌توان به خوبی از آن‌ها بهره گرفت اما آیا می‌توان سرنوشت یک انسان را که احکام قضایی تعیین کننده آن است را به بیان این سامانه‌ها واگذار کرد.

منابع

کسرایی، ش. (۱٤۰۱). ***ترجمه اسناد،مدارک و متون حقوقی***. تهران: دولت علم.

مولوی نافچی، ا؛ سادات شادپور، ر؛ حازم قاسم قاسم، ی. (۱٤۰٤). ***افق‌هاي نوين***، ترجمه: مطالعه‌اي كيفي درباره مزايا، چالش‌ها و مسيرهاي آينده‌ترجمه با هوش مصنوعی. دانشگاه تهران، ۱٦(۱)، ۲۸۲-۲۵۱.

حاج مؤمن سیچانی، ح. (۱٤۰٤). کاربست متون موازی در آموزش ترجمه متون حقوقی میان فارسی و عربی. ***پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی***، ۱۵(۳۲)، ۲۱۵-۲۵۰.

حناشي، ن. (۲۰۲۵). فعالية الذكاء الاصطناعي في الترجمه الآلية ودوره المحوري في تعزيز جودة الترجمة. ***كلية الآداب واللغات- جامعة عبد الرحمان ميرة -الجزائر***، ۷(٤)، ۵۰-٦۳.

فرخی پور، س؛ پادیز، د؛ حکمت شعار طبری، ب. (۱٤۰٤). بررسی صحت ترجمه چت جی‌پی‌تی در انتقال سطح مشترک معنا-نحو: مورد فراکارکردهای اندیشگانی در ترجمه انگلیسی قرآن. ***پژوهش‌های زبانی***، ۱٦(۱)، ۱٤۱-۱٦٦.

به‌آفرین، ر؛ یزدانی مقدم، م؛ شریفی‌گلریز، ج. (۱۳۹۸). ارزیابی کیفی ترجمه اصطلاحات حقوق مدنی در قرآن کریم. ***پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی***، ۹(۲۰)، ۹-۳۰.

صدرزاده،م. (۱۳۹۰). ترجمه حقوقی: چالش ها و نظریه‌های معاصر. ***پژوهش ادبیات معاصر جهان***، ۱(٦۲)، ۷۷-۹۱.

موسی عثمان محمود، أ. (۲۰۲۵). مستقبل الترجمة في ظل الذكاء االصطناعي. ***التطوير العلمي للدراسات و البحوث***، ٦(۲۲)، ۳۲۰-۳۳۵.

عادل، م؛ رحیمی، ح. (۱۳۹۷). اصول ترجمه ی متون حقوقی. ***مطالعات حقوق خصوصی***، ٤۸(۲)، ۳۰۱-۳۲۰.

میرزائیان، و. (۱٤۰٤). نقد ترجمه متون عرفانی مبتنی بر هوش مصنوعی و ترجمه انسانی براساس روش ماندی (مطالعهٔ موردی کتاب اللمع فی التصوف). ***پژوهش‌های ادب عرفانی***، ۱٦(۱)، ٤۱-٦۰.

حجازی، ن؛ نظری، س. (۱٤۰۱). ساده‌سازی در ترجمهٔ متون حقوقی با تکیه بر رویکرد هرمنوتیک اشتاینر. ***پژوهش‌های زبان و ترجمه فرانسه***، ۵(۲)، ۷۰-۹۳.

نیازی، ش؛ بی‌جن‌خان، م؛ پاشائی، م. (۱٤۰۳). ارزیابی تطبیقی کیفیت خروجی ماشین‌های ترجمه برخط رایگان بین عربی و فارسی براساس مدلDQF-MQM. ***پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی***، ۱٤ (۳۰)، ٦۳-۹۰.

رفیق، س؛ وفاءشهناز، أ. (۲۰۲۲). الترجمة القانونية بين المفهوم و المناهج - ترجمة نصوص القانون الخاص أنموذجا. ***مجلة الدراسات القانونية والاقتصادية***، ۵(۲)، ۱۰۸۱-۱۰۹۹.

References

Roscann Dueñas González, V. F. (2012). **Fundamentals of court interpretation**. Carolina Academic Press.

Millán, C., & Bartrina, F. (Eds.). (2013). **The Routledge handbook of translation studies**. Routledge.

Marta R. Costa-jussà, J. C. (2020). **No language left behind: Scaling human-centered machine translation**. Meta AI, UC Berkeley, Johns Hopkins University.

Birdsell, B. J. (2021). **Student writings with DeepL: Teacher evaluations and implications for teaching.** Japan Association for Language Teaching, 117-123.

Borja Albi, A. A. (2013). **Legal translation in context**. Peter Lang Verlagsgruppe, 2–3–4.

Chenhui Chu, R. W. (2020). A survey of domain adaptation for machine translation. **Journal of Information Processing**, 18(1) 413–426. DOI: 10.2197/ipsjjip.28.413

Fitria, T. N. (2023). Performance of Google Translate, Microsoft Translator, and DeepL Translator: Error analysis of translation result. **Al-Lisan: Journal Bahasa**, 8(2), 115-138. https://journal.iaingorontalo.ac.id/index.php/al

Garzone, G. (2000). **Legal translation and functionalist approaches: A contradiction in terms?** University of Bologna, Italy. https://www.academia.edu/download/4536762/functional_approach.pdf

Gerzymisch-Arbogast, H., & Göpferich, G. (Eds.). (2008). **LSP translation scenarios: Selected contributions to the EU Marie Curie Conference Vienna**. ATRC Group. http://www.translationconcepts.org/journals.htm

Ive, J., Specia, L., Szoc, S., Vanallemeersch, T., Van den Bogaert, J., Farah, E., Maroti, C., Ventura, A., & Khalilov, M. (2020). A post-editing dataset in the legal domain: Do we underestimate neural machine translation quality? **European Language Resources Association**, 3692–3697.

Khadija Ait ElFqih, J. M. (2023). On the evaluation of terminology translation errors in NMT and PB-SMT in the legal domain: A study on the translation of Arabic legal documents into English and French. **INCOMA Ltd.**, Shoumen, Bulgaria, 26–35.

Medvedev, G. (2016). Google Translate in teaching English. The Journal of Teaching English for **Specific and Academic Purposes**, 4(1), 181-193. UDC (811.111"243:316.775): GOOGLE (535)

Wu, Y. (2016, October 8). **Google's neural machine translation system**. arXiv: 1609.08144v2 [cs.CL]

Comparative Critical Studies in Arabic Literature

Azarbaijan Shahid Madani University

Comparative Evaluation of Selected Machine Translation Systems in Arabic-to-Persian Legal Translation: A Focus on the Work of Shaker Kasrai

Abdollah Hosseini[1*], **Yashar Hemmatzadeh**[2]

1. Corresponding author, Associate Professor, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: dr.abd.hoseini@khu.ac.ir
2. Master's degree, Arabic translation, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: yashar.hmtz@khu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 27/11/2025

Received in revised form: 17/12/2025

Accepted: 10/05/2026

Published online: 20/05/2026

Keywords:
Translation Studies, Comparative Evaluation, Machine Translation (MT), Arabic to Persian Translation, Legal Texts, Artificial Intelligence (AI).

ABSTRACT

This research undertakes a comprehensive comparative evaluation of the performance exhibited by three prominent Machine Translation (MT) systems—Google Translate, Microsoft Translator, and DeepL—in the specialized domain of translating complex legal texts from Arabic to Persian, utilizing Human Translation (HT) as the primary benchmark for quality assessment. To ensure both representativeness and the necessary terminological precision required in legal discourse, the study systematically utilizes a curated selection of diverse legal passages derived from Shaker Kasrai's Translation of Documents, Certificates, and Legal Texts; this specific corpus was selected due to its recognized structural rigor and the author's established judicial expertise. The evaluation process rigorously focuses on three pivotal criteria: the accuracy of specialized legal terminology, the maintenance of semantic coherence across sentence boundaries, and strict adherence to the formal, prescriptive tone inherent in legal documentation. The findings indicate that, while the examined MT systems generally succeed in preserving the overarching structural integrity of the source text, they consistently demonstrate a qualitative inferiority when compared to human translation, particularly in their capacity to reproduce precise legal nomenclature and convey the subtle semantic nuances embedded within the source material. A critical deficiency identified throughout this analysis is the persistent inability of these automated systems to effectively comprehend and translate the complex etymological and contextual foundations that underpin specialized legal vocabulary.

Cite this article: Hosseini, A.; Banae, R.; Ebrahimzadeh, S.Sh. (2026). Comparative Evaluation of Selected Machine Translation Systems in Arabic-to-Persian Legal Translation: A Focus on the Work of Shaker Kasrai. *Comparative Critical Studies in Arabic Literature*, 2 (1), 57-73.